

ХЕРСОНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН, УПРАВЛІННЯ
І БІЗНЕСУ
КАФЕДРА ЕКОНОМІКИ, ПІДПРИЄМНИЦТВА ТА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
і контрольні завдання до виконання практичних занять
з дисципліни ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА БІЗНЕСУ

для студентів	2 курсу, 1 курсу за скороченим терміном навчання
підготовки	першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
галузі знань	05 – Соціальні та поведінкові науки
спеціальності	051 – Економіка
освітньо-професійної програми	Економіка підприємства і бізнес-аналітика
факультету	Міжнародних економічних відносин, управління і бізнесу

Методичні рекомендації і контрольні завдання до виконання практичних занять з дисципліни «Економічна безпека бізнесу» підготовки фахівців на першому (бакалаврському) рівні вищої освіти спеціальності 051 – Економіка.

РОЗРОБНИКИ: Мєшкова-Кравченко Н.В., старший викладач кафедри економіки, підприємництва та економічної безпеки.

Рецензент: Олійник Н.М., доцент кафедри економіки, підприємництва та економічної безпеки, к.т.н., доцент.

Затверджено на засіданні кафедри економіки, підприємництва та економічної безпеки

Протокол № __1__ від «_02_» ____09____2024 року

В.о. завідувача кафедри

Наталія ШАНДОВА

УЗГОДЖЕНО:

З НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИМ ВІДДІЛОМ

Реєстраційний номер № 54/031-04.09.2024

ВСТУП

Навчальна дисципліна «Економічна безпека бізнесу» є вибірковою компонентою підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти.

Метою навчальної дисципліни «Економічна безпека бізнесу» є ознайомлення з концепцією та складовими економічної безпеки бізнесу, формування здатності приймати управлінські рішення щодо економічної безпеки бізнесу.

Вивчення навчальної дисципліни передбачає формування та розвиток у студентів компетентностей:

1. Розуміння системи економічної безпеки бізнесу;
2. Здатність оцінювати рівень економічної безпеки на основі аналізу отриманої інформації із застосуванням сучасного методичного інструментарію;
3. Здатність приймати рішення щодо формування системи економічної безпеки бізнесу.

Очікувані результати навчання

Внаслідок вивчення навчальної дисципліни студент повинен бути здатним продемонструвати такі результати навчання:

1. Розуміти сутність та складові економічної безпеки бізнесу;
2. Володіти методичним інструментарієм аналізу інформації для оцінки рівня економічної безпеки суб'єктів господарювання;
3. Вміти формувати систему економічної безпеки бізнесу.

Оскільки лекції, як форма навчання, забезпечують в основному передачу лише знань засвоюваного предмету, вони повинні раціонально поєднуватися з різними видами практичних занять, на яких слід закріплювати, розширювати й поглиблювати одержувані на лекціях знання і виробляти вміння та навички практичної діяльності, а також контролювати хід засвоєння студентами навчального матеріалу, забезпечуючи тим самим зворотній зв'язок викладача зі студентом.

Розроблена робоча програма з дисципліни «Економічна безпека бізнесу» передбачає, крім лекцій, проведення практичних занять: розгляд теоретичних проблем курсу, рішення практичних завдань, розгляд конкретних ситуацій, з метою формування у студентів вмінь формулювати своє бачення вирішення проблеми на основі вивчення та критичного аналізу різних точок зору вчених та практиків, навичок виконання економічних розрахунків, проведення аналітичної і дослідницької роботи.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 1

ПОНЯТТЯ ТА ОСНОВНІ КАТЕГОРІЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ БІЗНЕСУ

В сучасних умовах, які характеризуються динамічно змінюваним, складним, нестабільним зовнішнім середовищем, гарантувати стабільне й максимально ефективне функціонування та розвиток суб'єкта господарювання можливо за умови забезпечення економічної безпеки бізнесу.

Мета заняття - розглянути основні категорії економічної безпеки бізнесу

Структура заняття:

1. Опитування по запропонованим запитанням.
2. Тестування за темою 1.

Питання, що підлягають розгляду:

1. Підприємство як форма організації бізнесу та підприємництва.
2. Економічна безпека як умова діяльності та розвитку підприємства.

3. Цілі економічної безпеки підприємства.
4. Загрози економічній безпеці бізнесу.

Питання для самостійного поглибленого вивчення теми:

1. Економічна безпека як умова діяльності та розвитку підприємства.
2. Цілі економічної безпеки підприємства.
3. Загрози економічній безпеці бізнесу

Підведення підсумків: оцінюються результати тестування за темою 1 (максимально – 2 бали), опрацювання матеріалу лекції в системі Moodle (максимально - 1 бал), активність участі в обговоренні питань

Рекомендована література: [1,с.7-17, 55-69], [2, с.9-22], [3, с.5-19]

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 2, 3, 4

ІНДИКАТОРИ ТА СКЛАДОВІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ БІЗНЕСУ

Економічна безпека бізнесу складна структура, і рішення щодо кожної складової впливає на безпеку суб'єкта господарювання в цілому.

Мета заняття - розглянути основні складові економічної безпеки бізнесу, опанувати методику розрахунку показників, що характеризують рівень економічної безпеки за окремими складовими та набуті навички робити висновки щодо рівня економічної безпеки.

Структура заняття 2:

1. Опитування по запропонованим запитанням.
2. Виконання практичного завдання

Питання, що підлягають розгляду:

1. Поняття структури економічної безпеки бізнесу.
2. Фінансова безпека бізнесу.

Структура заняття 3:

1. Опитування по запропонованим запитанням.
2. Виконання практичного завдання

Питання, що підлягають розгляду:

1. Кадрова безпека бізнесу.
2. Техніко-технологічна безпека бізнесу.
3. Інформаційна безпека бізнесу.

Структура заняття 4:

1. Опитування по запропонованим запитанням.
2. Виконання практичного завдання
3. Тестування за темою 2

Питання, що підлягають розгляду:

1. Правова безпека бізнесу.
2. Екологічна безпека бізнесу.

3. Силова безпека бізнесу.
4. Ринкова безпека бізнесу.
5. Інтерфейсна безпека бізнесу.

Практичне завдання та методичні рекомендації до їх вирішення

ЗАНЯТТЯ 2

Завдання. Оцінити фінансову безпеку підприємства

ВИХІДНА ІНФОРМАЦІЯ за варіантами

Таблиця 1

Динаміка показників діяльності підприємства

Показник	У звітному періоді	варіант									
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1. Дохід (Обсяг продукції), тис. грн.	зріс на _ %	10	15	18	12	8	10	14	20	16	15
2. Собівартість реалізованої продукції, тис. грн.	зменшилася на _ %	2	4	6	5	2	4	3	4	6	5
3. Оборотні активи, тис. грн.	зросли на _ %	5	8	10	12	3	8	5	8	10	12

Загальна інформація

Таблиця 2

Показники діяльності підприємства

Показник	Базовий період	Звітний період	Відхилення
1. Дохід (Обсяг продукції), тис. грн.	60000		
2. Податок на додану вартість, %	20	20	
3. Чистий дохід, тис. грн.			
4. Собівартість реалізованої продукції, тис. грн.	44000		
5. Валовий прибуток, тис. грн.			
6. Податок на прибуток, %	18	18	
7. Чистий прибуток, тис. грн..			
8. Активи підприємства (середньорічна вартість), тис. грн.	25640	31350	
9. Власний капітал (середньорічна вартість), тис. грн.	22100	23500	
10. Дебіторська заборгованість (середньорічний розмір), тис. грн.	8500	8800	
11. Кредиторська заборгованість (середньорічний розмір), тис. грн.	1800	2200	
12. Запаси (середньорічна вартість), тис. грн.	5800	8200	

Показник	Базовий період	Звітний період	Відхилення
13. Оборотні активи, тис. грн.	17200		
14. Поточні зобов'язання, тис. грн.	3020	5400	
15. Власний оборотний капітал, тис. грн.			
16. Грошові кошти, тис. грн.	2500	400	
17. Довгострокові зобов'язання, тис. грн.	520	2450	
18. Позиковий капітал, тис. грн.			

Розв'язок завдання оформити у формі таблиці 3. У клітинках за періодами навести визначення показників і результат.
Зробити висновки.

Таблиця 3

Оцінка фінансової безпеки підприємства

Показник	Базовий період	Звітний період	Відхилення
Показники рентабельності			
Рентабельність капіталу (активів), %			
Рентабельність власного капіталу, %			
Рентабельність реалізованої продукції, %			
Рентабельність продажу, %			
Показники ділової активності			
Коефіцієнт оборотності активів			
Строк погашення дебіторської заборгованості			
Строк погашення кредиторської заборгованості			
Коефіцієнт оборотності запасів			
Показники фінансової стійкості			
Коефіцієнт фінансової незалежності (коефіцієнт автономії)			
Коефіцієнт співвідношення власних і залучених коштів			
Коефіцієнт фінансової стійкості			
Коефіцієнт маневреності власного капіталу			
Показники ліквідності			
Коефіцієнт покриття			
Коефіцієнт швидкої ліквідності			
Коефіцієнт абсолютної ліквідності			

Методичні рекомендації

Групи показників	Перелік показників	Методика розрахунку	Сутність показника
1.Рентабельність	- активів (капіталу)	$\frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Середньорічна вартість активів}}$	Свідчить про ефективність використання всього майна суб'єкта господарювання
	- власного капіталу	$\frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Середньорічна вартість власного капіталу}}$	Показує ефективність використання власного капіталу.
	- реалізованої продукції	$\frac{\text{Валовий прибуток}}{\text{Собівартість реалізованої продукції}}$	Показує ефективність виробництва продукції суб'єкта господарювання
	- продажу продукції	$\frac{\text{Валовий прибуток}}{\text{Чистий дохід}}$	Показує ефективність реалізації продукції суб'єкта господарювання
2. Ділова активність	Оборотність активів (коефіцієнт оборотності активів)	$\frac{\text{Чистий дохід}}{\text{Середньорічна вартість активів}}$	Характеризує ефективність використання суб'єкта господарювання усіх наявних у нього ресурсів незалежно від джерел їх залучення.
	Оборотність товарно-матеріальних запасів	$\frac{\text{Чистий дохід}}{\text{Середньорічна вартість запасів}}$	Показує, як часто обертаються запаси для забезпечення поточного обсягу продажу.
	Середній термін погашення дебіторської заборгованості	$\frac{360^*}{\frac{\text{Середньорічний розмір дебіторської заборгованості}}{\text{Чистий дохід}}}$	Показує середній період погашення дебіторської заборгованостей.
	Середній термін погашення кредиторської заборгованості	$\frac{360^*}{\frac{\text{Середньорічний розмір кредиторської заборгованості}}{\text{Чистий дохід}}}$	Показує середній період погашення кредиторської заборгованостей.
3. Фінансова стійкість	Коефіцієнт фінансової незалежності (Коефіцієнт автономії)	$\frac{\text{Власний капітал}}{\text{Активи підприємства}}$	Показує питому вагу власного капіталу в загальній сумі засобів, авансованих у його діяльність; нормативне значення $> 0,5$
	Коефіцієнт співвідношення власних і залучених коштів	$\frac{\text{Власний капітал}}{\text{Позиковий капітал}}$	Показує, скільки одиниць власних коштів припадає на кожну одиницю позикових і залучених; нормативне значення > 1

Групи показників	Перелік показників	Методика розрахунку	Сутність показника
	Коефіцієнт фінансової стійкості	$\frac{\text{Власний капітал} + \text{Довгострокові зобов'язання}}{\text{Активи підприємства}}$	Показує, яку частку активів підприємство здатне фінансувати за рахунок власного капіталу і капіталу, залученого на довгостроковій основі і свідчить про його здатність залишатися платоспроможним в довгостроковій перспективі нормативне значення 0,7-0,9
	Коефіцієнт маневреності власного капіталу	$\frac{\text{Власний оборотний капітал}}{\text{Власний капітал}}$	Показує, яка частина власного оборотного капіталу перебуває в обороті, тобто у тій формі, яка дає змогу вільно маневрувати цими коштами, а яка капіталізована нормативне значення > 0,1
4. Платоспроможність	Коефіцієнт поточної ліквідності (покриття)	$\frac{\text{Оборотні активи}}{\text{Поточні зобов'язання}}$	Показує достатність ресурсів підприємства, які можуть бути використані для погашення його поточних зобов'язань. Нормативне значення >1,5-2,5
	Коефіцієнт швидкої ліквідності	$\frac{\text{Оборотні активи} - \text{Запаси}}{\text{Поточні зобов'язання}}$	Характеризує платіжні можливості суб'єкта господарювання щодо сплати поточних зобов'язань за умови своєчасного проведення розрахунків з дебіторами. Нормативне значення >0,6-0,8
	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	$\frac{\text{Грошові кошти}}{\text{Поточні зобов'язання}}$	Показує, яка частина боргів суб'єкта господарювання може бути сплачена негайно. Нормативне значення >0,2-0,3

ЗАНЯТТЯ 3

Завдання для розв'язування

Завдання 1

Визначити показники відтворення (коефіцієнти оновлення, вибуття та приросту) за досліджуваний рік. На основі загальних показників ефективності використання основних засобів підприємства (віддачу основних засобів, місткість основними засобами, рентабельність основних засобів, озброєність основними засобами) на початок та кінець року визначити зміну рівня техніко-технологічної безпеки підприємства. Вартість основних засобів на початок року складала 2400 тис. грн. Протягом року були введені

основні засоби на суму 110 тис. грн., вибули основні засоби на суму 26 тис. грн. За попередній рік випуск продукції 4920 тис. грн., собівартість якої 4210 тис. грн., чисельність працюючих 210 осіб. У досліджуваному році випуск продукції зріс на 10%, при цьому темп зростання собівартості продукції 1,08; приріст чисельності склав 5 осіб.

Завдання 2

Визначити рівень техніко-технологічної безпеки підприємства на основі часткових показників ефективності використання устаткування (коефіцієнт змінності, коефіцієнти екстенсивного, інтенсивного та інтегрального використання устаткування).

На підприємстві встановлено 100 верстатів. Фактично у першу зміну працювали усі верстати, у другу – 60% верстатного парку. Календарних днів у році – 365, вихідних і святкових днів – 110. Режим роботи двозмінний, тривалість зміни за планом 8 годин. Втрати робочого часу на плановий ремонт устаткування - 7% від режимного фонду часу. У середньому час фактичної роботи одного верстата в рік - 3420 годин. Середня фактична продуктивність верстата - 14 одиниць продукції в годину, нормативна - 16 одиниць продукції в годину.

Методичні рекомендації

Основні засоби - засоби праці, які використовуються тривалий час (як правило, понад один рік), не змінюють споживчу форму, вартість яких поступово зменшується у зв'язку з фізичним і моральним зносом та поступово переноситься на вартість готової продукції

Відтворення основних засобів - це безперервний процес їх оновлення шляхом придбання нових, реконструкції, технічного переозброєння, модернізації і капітального ремонту

Кількісна характеристика відтворення основних засобів протягом року відображається в балансі основних засобів за повною первісною вартістю за наступною формулою:

$$OЗк.p = OЗп.p + \sum OЗвв - \sum OЗвив$$

де $OЗк.p$ – вартість основних засобів на кінець року

$OЗп.p$ – вартість основних засобів на початок року

$OЗвв$ – вартість основних засобів, що вводяться в дію протягом року

$OЗвив$ – вартість основних засобів, що виводяться

Для детальнішого аналізу процесу відтворення основних засобів можна використовувати наступні показники:

- *коефіцієнт оновлення* ($K_{он}$) відображає ступінь інтенсивності оновлення основних виробничих засобів:

$$K_{он} = \frac{\sum OЗвв}{OЗк.p};$$

- *коефіцієнт вибуття* ($K_{виб}$) характеризує ступінь інтенсивності вибуття основних засобів:

$$K_{виб} = \frac{\sum OЗвив}{OЗп.p};$$

- коефіцієнт приросту (K_{np}) характеризує рівень приросту основних засобів:

$$K_{np} = \frac{\sum OЗ_{вв} - \sum OЗ_{вив}}{OЗ_{к.р}}.$$

Система **показників ефективності використання** основних засобів включає:

- часткові показники - характеризують рівень використання активної частини основних засобів;
- загальні показники - характеризують рівень використання всіх основних засобів підприємства.

До часткових показників ефективності використання основних засобів відносять:

- коефіцієнт екстенсивного використання (K_e) - характеризує рівень використання активної частини основних виробничих засобів у часі:

$$K_e = \frac{T_{\phi}}{T_{пл}},$$

де T_{ϕ} – фактичний час роботи машин і устаткування, год.;

$T_{пл}$ – плановий фонд часу роботи, год.;

$$T = D_p \times T_{зм} \times K_{зм} \times K_{ну},$$

де D_p – число робочих днів за період;

$T_{зм}$ – тривалість зміни, год.;

$K_{зм}$ – коефіцієнт змінності;

$K_{ну}$ – коефіцієнт працюючого устаткування;

$$K_{ну} = 1 - \frac{a}{100},$$

де a – відсоток простоїв устаткування.

- коефіцієнт інтенсивного використання (K_i) - характеризує рівень використання активної частини основних виробничих засобів за продуктивністю:

$$K_i = \frac{П_{у\phi}}{П_{у_n}},$$

де $П_{у\phi}$ – фактична продуктивність устаткування, од/год.;

$П_{у_n}$ – нормативна продуктивність устаткування, од/год.

- коефіцієнт інтегрального використання ($K_{інт}$) - характеризує рівень використання активної частини основних виробничих засобів як за часом так і за продуктивністю:

$$K_{інт} = K_e \times K_i;$$

- коефіцієнт змінності ($K_{зм}$) – показує в скільки змін в середньому працює устаткування:

$$K_{зм} = \frac{\sum K_i}{K},$$

де K_i – кількість устаткування, що працює в i -ту зміну;
 K – кількість установленого устаткування або найбільша кількість устаткування, що працює в одну зміну;

До загальних показників ефективності використання основних засобів відносять:
- *віддача основних засобів (фондовіддача) ($V_{оз}$)* - характеризує віддачу (випуск продукції в грошовому вираженні) від використання кожної гривні, витраченої на основні засоби:

$$V_{оз} = \frac{B}{ОЗ},$$

де B – вартість виробленої за рік продукції, грн.;
 $ОЗ_{с.р}$ – вартість основних засобів, грн.;

- *місткість основних засобів (фондомісткість) ($M_{оз}$)* - характеризує витрати на основні засоби, що пов'язані з випуском продукції на одну гривню:

$$M_{оз} = \frac{ОЗ}{B};$$

- *рентабельність основних засобів ($P_{оз}$)* – характеризує прибуток, що приходить на одну гривню, вкладену в основні засоби:

$$P_{оз} = \frac{\Pi}{ОЗ} \times 100,$$

де Π – прибуток, грн.;

- *озброєність основними засобами (фондоозброєність) ($O_{оз}$)* - характеризує вартість основних засобів, що приходить на одного працівника:

$$O_{оз} = \frac{ОЗ}{Ч},$$

де $Ч$ – чисельність працівників, осіб.

ЗАНЯТТЯ 4

Завдання для розв'язування

Завдання 1

У базовому році середньооблікова чисельність працівників на підприємстві складала 320 осіб. У цьому році загальна кількість звільнених з роботи на підприємстві становила 30 осіб, у тому числі за власним бажанням 10 осіб. На роботу прийняли 15 осіб. Розрахувати коефіцієнти руху кадрів на підприємстві: коефіцієнт обороту за прийомом, коефіцієнт обороту за вибуттям, коефіцієнт плинності персоналу.

Завдання 2

Визначити відсоток зростання продуктивності праці в плановому періоді в порівнянні із звітним, якщо передбачається зростання обсягу виробництва на 11%, а чисельність працюючих зменшиться на 5 осіб. У звітному періоді обсяг товарної продукції 25688 тис. грн., чисельність працюючих 142 осіб.

Методичні рекомендації

Персонал (кадри) підприємства - сукупність постійних працівників, які одержали необхідну професійну підготовку і (або) мають практичний досвід і навички роботи.

Рух (оборот) працівників на підприємстві характеризують такі показники:

- коефіцієнт обороту за прийомом ($K_{оп}$):

$$K_{оп} = \frac{Ч_{пр}}{Ч_{со}},$$

де $Ч_{пр}$ - чисельність всіх прийнятих працівників за даний період, осіб;

$Ч_{со}$ - середньооблікова чисельність працівників за даний період, осіб.

- коефіцієнт обороту за вибуттям ($K_{ов}$):

$$K_{ов} = \frac{Ч_{виб}}{Ч_{со}},$$

де $Ч_{виб}$ - чисельність всіх вибулих працівників за даний період, осіб.

- коефіцієнт плинності кадрів ($K_{пл}$):

$$K_{пл} = \frac{Ч_{виб_{нп}}}{Ч_{со}},$$

де $Ч_{виб_{нп}}$ - чисельність вибулих з підприємства працівників з неповажних причин (з ініціативи працівника, через прогули, порушення трудової дисципліни тощо), осіб.

Для вимірювання **продуктивності праці**, ефективності використання трудових ресурсів, використовуються два основні показники: *виріток і трудомісткість*.

Виріток визначається за формулою:

$$ПП = \frac{O}{Ч} \text{ або } ПП = \frac{O}{Ф_{еф}},$$

де O – обсяг виробленої продукції (в натуральних одиницях; вартісних: товарна, валова, чиста продукція; в нормо-годинах);

$Ч$ – чисельність працівників (або робітників), осіб;

$Ф_{еф}$ – кількість відпрацьованого часу (в годинах, днях).

Під повною трудомісткістю одиниці продукції (T_n) розуміється сума всіх витрат живої праці на виготовлення одиниці продукції, вимірювана в людино-годинах:

$$T_n = \frac{Ф_{еф}}{O}.$$

Залежно від складу трудових витрат, що включаються, розрізняють наступні види трудомісткості: технологічна (витрати праці основних робітників), обслуговування виробництва (витрати праці допоміжних робітників), виробнича (витрати праці основних і допоміжних робітників), управління виробництвом (витрати праці керівників, фахівців, службовців).

Питання для самостійного поглибленого вивчення теми:

Кадрова безпека бізнесу. Техніко-технологічна безпека бізнесу. Інформаційна безпека бізнесу. Правова безпека бізнесу. Екологічна безпека бізнесу. Силова безпека бізнесу. Ринкова безпека бізнесу. Інтерфейсна безпека бізнесу.

Підведення підсумків: оцінюються результати тестування за темою 2 (максимально - 2 бали), виконання практичного завдання (максимально – 6 балів), опрацювання матеріалу лекції в системі Moodle (максимально - 1 бал), активність участі в обговоренні питань та рішенні задач

Рекомендована література: [1,с.107-195], [2, с.23-29, 98-111,153-230], [3, с.33-88]

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 5

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ БІЗНЕСУ

Інформаційну складову економічної безпеки розглядають як окрему складову економічної безпеки бізнесу, так і забезпечувальну діяльність для реалізації всіх інших складових і загалом економічної безпеки бізнесу.

Мета заняття - розглянути сутність, значимість та особливості інформаційно-аналітичного забезпечення економічної безпеки

Структура заняття:

1. Опитування по запропонованим запитанням.
2. Розгляд індивідуальної роботи 1.
3. Тестування за темою 3.

Питання, що підлягають розгляду:

1. Інформаційно-забезпечувальна модель економічної безпеки бізнесу.
2. Аналітична складова інформаційно-аналітичної діяльності.
3. Методологія обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки.
4. Організація інформаційно-аналітичної діяльності бізнесу.

Питання для самостійного поглибленого вивчення теми:

1. Методологія обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки.
2. Організація інформаційно-аналітичної діяльності бізнесу.

Домашнє завдання: Виконати індивідуальну роботу 1. Оцінка економічної безпеки суб'єкта господарювання [22].

Підведення підсумків: оцінюються результати тестування за темою 3 (максимально – 2 бали), опрацювання матеріалу лекції в системі Moodle (максимально - 1 бал), виконання індивідуальної роботи 1 (максимально - 12 балів); активність участі в обговоренні питань

Рекомендована література: [3, с.158-178], [2, с.85-89], [4, с.8-39, 64-76, 119-129]

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 6

КОМЕРЦІЙНА ТАЄМНИЦЯ

Для підприємця часто найбільш цінною є інформація, яку він використовує для досягнення цілей фірми і розголошування якої може позбавити його можливості вирішувати ці завдання, тобто створює загрозу безпеці підприємницької діяльності. Звичайно, не вся інформація може, в разі її розголошування, створювати таку загрозу, проте існує певна інформація, яка потребує захисту.

Мета заняття - розглянути сутність, джерела витoku та захист комерційної таємниці

Структура заняття:

1. Опитування по запропонованим запитанням.
2. Тестування за темою 4.

Питання, що підлягають розгляду:

1. Сутність комерційної таємниці.
2. Класифікація відомостей комерційної таємниці.
3. Джерела витoku та захист комерційної таємниці.

Питання для самостійного поглибленого вивчення теми:

1. Сутність комерційної таємниці.
2. Класифікація відомостей комерційної таємниці.
3. Джерела витoku та захист комерційної таємниці.

Підведення підсумків: оцінюються результати тестування за темою 4 (максимально – 2 бали), опрацювання матеріалу лекції в системі Moodle (максимально - 1 бал)

Рекомендована література: [1,с.134-135]

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 7

РУБІЖНА КОНТРОЛЬНА РОБОТА 1

Виконання рубіжної контрольної роботи (максимальна кількість балів 20)

Рекомендована література: [23]

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 8

УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА

Забезпечення економічної безпеки бізнесу вимагає, щоб на підприємстві була створена власна система безпеки. Метою системи безпеки є своєчасне виявлення і запобігання як зовнішніх, так і внутрішніх небезпек і загроз, забезпечення захищеності діяльності підприємства і досягнення ним цілей бізнесу.

Мета заняття - розглянути механізм управління економічною безпекою бізнесу

Структура заняття:

1. Опитування по запропонованим запитанням.
2. Тестування за темою 5

Питання, що підлягають розгляду:

1. Формування механізму управління безпекою підприємства.
2. Служба безпеки підприємства та конкурентна розвідка.
4. Основні принципи побудови системи безпеки підприємства.

Питання для самостійного поглибленого вивчення теми:

1. Служба безпеки підприємства та конкурентна розвідка.
2. Основні принципи побудови системи безпеки підприємства.

Підведення підсумків: : оцінюються результати тестування за темою 5 (максимально - 2 бали), активність участі в обговоренні питань; опрацювання матеріалу лекції в системі Moodle (максимально - 1 бал)

Рекомендована література: [1, с.79-80, 86-98], [2, с.44-84], [4, с.155-160]

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 9, 10, 11

МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОЦІНЮВАННЯ ТА УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА

Інноваційну економіку визначають як таку, що заснована на знаннях та інформаційних технологіях, які формують наукову ідею, що має всі шанси трансформуватися в інноваційний продукт. При цьому, передбачається, що головний ефект її полягає не просто у випуску високотехнологічної продукції, а в її продуктивному використанні у всіх сферах й галузях на рівні впливу на економіку і суспільство.

Мета заняття - розглянути основні аспекти інноваційного розвитку бізнесу

ЗАНЯТТЯ 9

Структура заняття:

Опитування по запропонованим запитанням.

Питання, що підлягають розгляду:

Комплекс методичних підходів щодо оцінювання економічної безпеки підприємства.

ЗАНЯТТЯ 10

Структура заняття:

Рішення завдань

Завдання та методичні рекомендації

Визначити зону ризику бізнесу на основі оцінки ймовірності банкрутства за моделлю Е.Альтмана та моделлю О.Терещенка на початок та кінець періоду.

Вихідна інформація із фінансової звітності підприємства, розміщена у завданні до даної теми

Методичні рекомендації.

Формула розрахунку п'яти факторної моделі **Е. Альтмана** має вид:

$$Z = 1,2X_1 + 1,4X_2 + 3,3X_3 + 0,6X_4 + 0,999X_5$$

де X_1 – відношення власного оборотного капіталу до всього активів;

X_2 – відношення нерозподіленого прибутку до всього активів;

X_3 – відношення прибутку до виплати відсотків до всього активів;

X_4 – відношення власного капіталу до зобов'язань;

X_5 – відношення чистого доходу до всього активів.

Для визначення ймовірності банкрутства порівнюється розрахований індекс із його критичним значенням.

У таблиці 1 наведемо формули для розрахунку зазначених вище факторів.

Таблиця 1.

Методи розрахунку проміжних показників моделі Е.Альтмана

Показник	Розрахунок
X_1	(ф. 1, р. 1195 – р. 1695) / ф. 1, р. 1300
X_2	ф. 2, р. 2350 (2355) / ф. 1, р. 1300
X_3	ф. 2, р. 2290 (2295) / ф. 1, р. 1300
X_4	ф. 1, р. 1495 / (ф. 1, р. 1595 + р. 1695)
X_5	ф. 2, р. 2000 / ф. 1, р. 1300

В залежності від отриманого результату визначаємо ймовірність настання банкрутства досліджуваного підприємства за допомогою спеціальної шкали (табл. 2).

Таблиця 2.

Шкала визначення стану підприємства за моделлю Е.Альтмана

Розраховані значення критерію (індексу)	Ймовірність банкрутства	Фінансова стійкість
До 1,8	Дуже висока	Відсутність фінансової стійкості.
1,81-2,70	Висока	Підприємство фінансово нестабільне.
2,71-2,99	Низька	Діяльність підприємства прибуткова, проте фінансова стійкість багато в чому залежить від змін, як у внутрішньому, так і в зовнішньому середовищі.
3 і більше	Дуже низька	Діяльність підприємства прибуткова. Фінансове становище є стабільним. Підприємство є фінансово стійким.

Модель Терещенка представляється у такому виді:

$$Z = 1,5X_1 + 0,08X_2 + 10X_3 + 5X_4 + 0,3X_5 + 0,1X_6$$

де X_1 – відношення грошових надходжень до зобов'язань;

X_2 – відношення валюти балансу до зобов'язань;

X_3 – відношення чистого прибутку до середньорічної суми активів;

X_4 – відношення прибутку до виручки;

X_5 – відношення виробничих запасів до виручки;

X_6 – відношення виручки до основного капіталу.

У таблиці 3 наведемо формули для розрахунку зазначених вище факторів

Таблиця 3.

Методи розрахунку проміжних показників моделі О. Терещенка

Показник	Розрахунок
X_1	ф. 2, р. 2000 / ф. 1, р. 1695
X_2	ф. 1, р. 1900 / ф. 1, р. 1695
X_3	ф. 2, р. 2350 / ф. 1, р. 1900
X_4	ф. 2, р. 2350 / ф. 2, р. 2000
X_5	ф. 1, р. 1100 / ф. 2, р. 2000
X_6	ф. 2, р. 2000 / ф. 1, р. 1900

Для інтерпретації отриманих даних необхідно скористатися відповідною шкалою (табл. 4).

Таблиця 4.

Шкала визначення стану підприємства за моделлю Е.Альтмана

Розраховані значення критерію (індексу)	Ймовірність банкрутства	Фінансова стійкість
$0 < Z < 1$	Існує загроза банкрутства	Відсутність фінансової стійкості. Підприємство фінансово нестабільне.
$1 < Z < 2$	Фінансова стійкість порушена	Діяльність підприємства прибуткова, проте фінансова стійкість багато в чому залежить від змін, як у внутрішньому, так і в зовнішньому середовищі.
$Z > 2$	Банкрутство не загрожує	Діяльність підприємства прибуткова. Фінансове становище є стабільним. Підприємство є фінансово стійким.

ЗАНЯТТЯ 11

Структура заняття:

1. Опитування по запропонованим запитанням.
2. Тестування за темою 6.

Питання, що підлягають розгляду:

1. Управління економічними ризиками підприємства.
2. Технологія моделювання стану економічної безпеки підприємства.

Питання для самостійного поглибленого вивчення теми:

1. Управління економічними ризиками підприємства.
2. Технологія моделювання стану економічної безпеки підприємства.

Підведення підсумків: : оцінюються результати тестування за темою 6 (максимально - 2 бали), виконання практичного завдання за темою 6 (максимально - 6 балів); опрацювання матеріалу лекції в системі Moodle (максимально - 1 бал); активність участі в обговоренні питань.

Рекомендована література: [1,с.81-85], [2, с.88-89], [3, с.20-32]

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 12, 13

ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА БІЗНЕСУ

Будь-які інноваційні зміни на підприємствах розробляються та запроваджуються через проекти. Проектом є окрема, новостворена система, що є унікальною за своїм змістом і результатом діяльності, обмежена певним чітко визначеним часом від початку до закінчення проекту, з високим ступенем невизначеності, що зумовлені змінами в оточуючому середовищі, загрозами, небезпеками та ризиками.

Мета заняття - розглянути сутність «проектної діяльності» та діяльність щодо забезпечення економічної безпеки на різних етапах життєвого циклу проекту
ЗАНЯТТЯ 12

Структура заняття:

Опитування по запропонованим запитанням.

Питання, що підлягають розгляду:

1. Фінансова безпека в системі економічної безпеки підприємства.
2. Види фінансової безпеки.
3. Взаємозалежність фінансової безпеки держави і підприємства.

ЗАНЯТТЯ 13

Структура заняття:

1. Опитування по запропонованим запитанням.
2. Розгляд індивідуальної роботи 2.
3. Тестування за темою 7.

Питання, що підлягають розгляду:

Механізм забезпечення фінансової безпеки підприємства.

Питання для самостійного поглибленого вивчення теми:

1. Фінансова безпека в системі економічної безпеки підприємства.
2. Види фінансової безпеки.
3. Взаємозалежність фінансової безпеки держави і підприємства.
4. Механізм забезпечення фінансової безпеки підприємства.

Домашнє завдання: Виконати індивідуальну роботу 2. Оцінка фінансової безпеки бізнесу [22].

Підведення підсумків: : оцінюються результати тестування за темою 7 (максимально - 2 бали), виконання індивідуальної роботи за темою 7 (максимально - 12 балів); активність участі в обговоренні питань; опрацювання матеріалу лекції в системі Moodle (максимально - 1 бал)

Рекомендована література: [1,с.145-154], [2, с.112-152], [3, с.89-101]

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 14

СТРАТЕГІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ БІЗНЕСУ

Стратегія економічної безпеки суб'єкта господарювання повинна розроблятися з урахуванням реально існуючих і потенційно можливих небезпек і загроз для його діяльності, а також специфіки діяльності та особливостей самого підприємства, існуючих у нього можливостей і прагнення створити систему економічної безпеки певного рівня.

Мета заняття - розглянути сутність та види стратегій економічної безпеки бізнесу

Структура заняття:

1. Опитування по запропонованим запитанням.
2. Тестування за темою 8.

Питання, що підлягають розгляду:

1. Сутність стратегії економічної безпеки бізнесу.
2. Стратегії забезпечення економічної безпеки бізнес-процесів підприємств залежно від зон безпеки.
3. Розробка стратегії фінансової безпеки підприємства.

Питання для самостійного поглибленого вивчення теми:

1. Сутність стратегії економічної безпеки бізнесу.
2. Стратегії забезпечення економічної безпеки бізнес-процесів підприємств залежно від зон безпеки.
3. Розробка стратегії фінансової безпеки підприємства.

Підведення підсумків: оцінюються результати тестування за темою 8 (максимально – 2 бали), опрацювання матеріалу лекції в системі Moodle (максимально - 1 бал), активність участі в обговоренні питань

Рекомендована література: [2, с.231-253]

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 15

РУБІЖНА КОНТРОЛЬНА РОБОТА 2

Виконання рубіжної контрольної роботи (максимальна кількість балів 20)

Рекомендована література: [23]

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

а) основна (базова)

1. Марченко О.С. Економічна безпека підприємства: навч. посіб. Харків: Право, 2022. 246 с.
2. Економічна безпека підприємства: навч. посіб. / Г.В. Блакита та ін. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2021, 304 с.
3. Карачина, Н. П., Вітюк А.В. Економічна безпека : електронний навч. посіб. комбінованого (локального та мережного) використання. Вінниця : ВНТУ, 2023. 112 с.
4. Левченко О.М., Шалімова Н.С., Грінка Т.І., Сторожук О.В. Інформаційне та обліково-аналітичне забезпечення економічної безпеки підприємства : навч. посіб. Кропивницький: ЦНТУ. 2022. 190 с.

б) додаткова

5. Алькема В.Г., Літвін Н.М., Кириченко О.С., Економічна безпека інноваційного підприємства : навч. посіб. Київ: ВНЗ «Університет економіки та права «Крок», 2015. 320с.
6. Андрушків Б.М. Малюта Л.Я. Економічна та майнова безпека бізнесу: навч. посіб. Тернопіль: ФОП Паляниця В.А., 2016. 180 с.
7. Безпека підприємництва: монографія / Л.В. Рибальченко, Е.В. Рижков, С.М. Тютченко та ін.. Дніпро: Видавець Біла К.О., 2020.180 с.
8. Економічна безпека підприємництва в Україні: монографія /Г.В.Ситник, Г.В.Блакитна, Н.М.Гуляєва та ін. Київ: Київ. нац. торг.-екон.ун-т, 2020. 284 с.
9. Економічна безпека підприємства / за заг. ред. А.М. Дідика. Львів: Ліга-Прес, 2018. 300 с.
10. Іванова Н.С. Економічна безпека: навч. посіб. Кривий Ріг: ДонНУЕТ, 2020. 139 с.
11. Краснокутська Н.С. Коптева Г.М. Стратегії забезпечення економічної безпеки бізнес-процесів підприємства. Вісник НТУ «ХПІ». №3.2021. С. 3-6.
12. Кузенко Т.Б., Сабліна Н.В. Фінансова безпека підприємства: навч. посіб. Харків: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2020. 123 с.
13. Мельник С. Управління фінансовою безпекою підприємств: монографія. НУ «Львівська політехніка», ТзОВ «Видавнича група «Бухгалтери України», 2019. 624 с.
14. Небава М.І. Міронова Ю.В. Економічна безпека підприємства : навч. посіб. Вінниця : ВНТУ, 2017. 73 с.
15. Соломіна Г.В. Забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємництва: навч. посіб. Дніпро: ДДУВС, 2018. 234 с.
16. Стечишин Юрій. Визначення ролі та місця інформаційно-аналітичного забезпечення в системі економічної безпеки. Вчені записки Університету «КРОК». №1(69). 2023. С.110-119
17. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
18. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: Наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73. URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text>
19. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 «Дохід»: Наказ Міністерства фінансів України від 29.11.99 № 290. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0860-99>
20. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати»: Наказ Міністерства фінансів України від 31.12.1999 р. № 318. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00>
21. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

в) методичні рекомендації

22. Методичні рекомендації для самостійної роботи студентів з дисципліни «Економічна безпека бізнесу» для студентів спеціальності 051 «Економіка» / Укладач Н.В.Мешкова-Кравченко. Херсон: ХНТУ, 2024. 14 с.
23. Засоби з контролю якості знань студентів (тести) з дисципліни «Економічна безпека бізнесу» для студентів спеціальності 051 «Економіка» / Укладач Н.В.Мешкова-Кравченко. Херсон: ХНТУ, 2024. 15 с.